

Arkadiusz Żukowski

„Nowy wymiar współpracy transgranicznej. Polska perspektywa” (New dimension of cross-border cooperation. Polish perspective)

Wykonana na rzecz Activity: 6,7,4,8

Problem współpracy transgranicznej analizowany będzie w ujęciu teoretycznym w kontekście małego ruchu granicznego.

Złożoność i dynamika współczesnych stosunków międzynarodowych oraz endogenicznej rzeczywistości politycznej i społecznej na pograniczach wymaga nowych ujęć paradygmatycznych. Perspektywy badawcze powinny wpisywać się w postulaty i interdyscyplinary charakter, a w szczególności hybrydyzację nauk społecznych, a także humanistycznych. Interdyscyplinarność jawi się jako aksjomat badań europejskich (*European Studies*), w tym dotyczących współpracy transgranicznej (*trans-border cooperation*). Hybrydyzacja polega na przenikaniu się, czy też wymianie z sąsiednimi dyscyplinami poprzez budowanie swoistych mostów pomiędzy wyspecjalizowanymi polami badawczymi różnych nauk społecznych, a także humanistycznych. Proces hybrydyzacji w naukach społecznych i humanistycznych składa się przede wszystkim z zapożyczania i pożyczania koncepcji, metod, teorii i praktyki badawczej¹.

Perspektywa badawcza w badaniu współpracy transgranicznej nie może ograniczać się do dominującej teorii neofunkcjonalizmu Ernsta Haasa, ale powinna także uwzględniać inne podejścia teoretyczne. Od II połowy lat 90. XX wieku w nauce światowej mamy do czynienia z nowatorskimi ujęciami dotyczącymi integracji regionalnej oraz nowej roli granic i pograniczy. Nurt ten nazwany „nowym regionalizmem” (*New Regionalism*), charakterystyczny dla doby globalizacji, traktowany jest nie tylko jako efekt

¹ Zob. szerzej: M. Dogan, *The Hybridization of Social Science Knowledge: Navigating Among the Disciplines: The Library and Interdisciplinary Inquiry*, “Library Trends” Fall 1996; M. Dogan, *Political Science and the Other Social Sciences*, w: *A New Handbook of Political Science*, red. R. E. Goodin, H.-D. Klingemann, Oxford 1998, s. 97.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

ogólnoświatowych procesów, ale zdecydowanie bardziej jako wyzwanie czy też szukanie odpowiedzi na nową rzeczywistość w świecie.

Współcześnie współpraca transgraniczna wpisuje się w nowy paradygmat regionalizmu. W kontradycji do wcześniejszych ujęć bada on procesy regionalizacji nie tylko w wymiarze formalnym (tzn. oficjalnym), ale także nieformalnym. Tworzone są podstawy teoretyczne tego nowego paradygmatu naukowego (*New Regionalism Approach*), a wśród przedstawicieli tego nurtu najczęściej wymienia się: Daniela Bacha, Björna Hettne, Andrása Inotai, Timothy M. Shawa, Fredrika Söderbauma i Osvaldo Sunkel².

B. Hettne definiuje „nowy regionalizm” jako wielowymiarową formę integracji, która obejmuje sferę ekonomiczną, polityczną, społeczną i kulturalną i w ten sposób wychodzi poza cele tworzenia regionu li tylko jako strefy wolnego handlu czy sojuszu w zakresie bezpieczeństwa. W starym znaczeniu „regionalizm” jest rozumiany jako twór tworzony w oparciu o geograficzne kryteria, gdzie państwo organizuje współpracę. W paradygmacie „nowego regionalizmu” region nie jest tworzony odgórnie, ale oddolnie, a państwo nie odgrywa dominującej roli w stymulowaniu współpracy i integracji. Tak tworzone regiony stają się podmiotami międzynarodowej polityki³. „Nowy regionalizm” postrzegany jest jako odpowiedź na globalizację (unifikującą i homogenizującą współczesny świat) poprzez redukcję wpływu organów państwowych na rozwój regionów⁴.

„Nowy regionalizm” koncentruje się głównie na sferze ekonomicznej, rzadziej na politycznej, a rzadko społecznej i kulturowej (w tym etnicznej). Również w Polsce „nowy regionalizm” jest nie tylko dostrzegany, ale również zaczyna stanowić paradygmat w badaniach⁵. Pojawiają się pierwsze publikacje na ten temat⁶. Rozwinięcie „nowego

² *Theories of New Regionalism*, red. F. Söderbaum, T. Shaw, Basingstoke 2003, passim.

³ K. Lähteenmäki, J. Käkönen, *Regionalization and its Impact on the Theory of International Relations*, w: *Globalism and the New Regionalism*, red. B. Hettne et al., Basingstoke 1999, s. 214.

⁴ B. Hettne, *Globalization and the New Regionalism. The Second Great Transformation*, w: *Globalism and the New Regionalism...*, s. 6-7.

⁵ W Polsce na temat „nowego regionalizmu” zob. E. Stadtmüller, *Regionalizm i regionalizacja jako przedmiot badań naukowych w stosunkach międzynarodowych*, w: *Regionalizacja w stosunkach międzynarodowych. Aspekty polityczno-gospodarcze*, red. K. Jędrzejczyk-Kulinak, L. Kwieciński, B. Michalski, E. Stadtmüller, Toruń 2008, s. 22-27; H. Dumala, *Regiony międzynarodowe w teorii i praktyce*, w: *Regiony w stosunkach międzynarodowych*, red. I. Topolski, H. Dumala, A. Dumala, Lublin 2009.

⁶ D. Bach, *Regionalizm, integracja i transnarodowa regionalizacja w Afryce*, w: *Regionalizacja w stosunkach międzynarodowych...*, s. 268-288; H. Dumala, *Region Afryki*, w: *Regiony w stosunkach międzynarodowych...*, s. 237-262.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

regionalizmu” może być punktem wyjścia dla teoretycznych koncepcji współpracy transgranicznej, w tym małego ruchu granicznego.

Założenia teoretyczne współpracy transgranicznej powinny współbrzmieć z jej definicją z „Europejskiej Konwencji Ramowej o Współpracy Transgranicznej między Wspólnotami i Władzami Terytorialnymi” – „każde wspólnie podjęte działanie mające na celu umocnienie i dalszy rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej liczby umawiających się stron, jak również zawarcie porozumień i przyjęcie uzgodnień koniecznych do realizacji takich zamierzeń. Współpraca transgraniczna ograniczona jest ramami właściwości wspólnot i władz terytorialnych, w sposób określony przez prawo wewnętrzne”⁷.

Istotną rolę w rozwoju współpracy transgranicznej przypisuje się małemu ruchowi granicznemu. Sprzyja on bowiem zwiększaniu wymiany handlowej, rozwojowi gospodarczemu, wspieraniu wymiany społecznej i kulturalnej, a także kontaktom politycznym władz po obu stronach granicy. Stanowi ona obecnie ważny czynnik zapewnienia bezpieczeństwa.

Współpraca transgraniczna, zwłaszcza z partnerami spoza Unii Europejskiej w dużym stopniu zdeterminowana jest stopniem otwartości granicy. Granica ta powinna ewaluować z jej tradycyjnej funkcji w stronę funkcji współpracy, co wpisuje się w obecne trendy globalizacyjne „kurczenia się/kompresji przestrzeni i czasu oraz zanikania granic” (*shrinking space, shrinking time and disappearing borders*). W ujęciu ekonomicznym, rzadziej społecznym, znoszone są granice w przepływie towarów, usług, kapitału i inwestycji, technologii i informacji. Każde współczesne państwo z różnym natężeniem podlega tym procesom, różna też może być ich percepcja ze strony jego społeczeństwa czy elit politycznych. Zdeterminowane jest to przez szereg obiektywnych i subiektywnych czynników, także politycznych, a sprowadzać się może do oceny zjawiska transgraniczności poprzez zestawienie wynikających z niej zagrożeń i korzyści.

Wzrastające znaczenie współpracy transgranicznej oraz jej bezpośredni wpływ na przestrzeń przygraniczną doprowadziły do ukonstytuowania się nowego typu polityki państwowej – polityki przygranicznej, której głównym celem jest regulowanie

⁷ Dziennik Ustaw 1993, nr 61 poz. 287, art. 2.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

funkcjonowania granicy i harmonizacja dynamiki procesów transgranicznych w ramach terytorium danego państwa. Tzw. polityka przygraniczna zajęła pośrednią pozycję między polityką zagraniczną a wewnętrzną w ich tradycyjnym znaczeniu. Nowy wymiar współpracy transgranicznej powinien tę tzw. politykę przygraniczną rozciągnąć na obie strony granicy państwowej.

Bibliografia

- Balawajder G., Grochalski S.M., *Raport z badań „Granice w Unii Europejskiej”*, Opole 2010.
- Birckenbach H.M., Wellman C., *Kaliningrad: A Pilot-Region for Civil Society Co-operation?*, w: *Civil Society about the Baltic Rim*, red. H.M. Birckenbach, C. Wellman, SCHIFF-Tekste, Kiel 2001.
- *Beyond Borders External on the European Union*, red. J. Jańczak, Poznań 2008.
- Dogan M., *The Hybridization of Social Science Knowledge: Navigating Among the Disciplines: The Library and Interdisciplinary Inquiry*, “Library Trends” Fall 1996.
- Dogan, *Political Science and the Other Social Sciences*, w: *A New Handbook of Political Science*, red. R. E. Goodin, H.-D. Klingemann, Oxford 1998.
- Dumała H., *Regiony międzynarodowe w teorii i praktyce*, w: *Regiony w stosunkach międzynarodowych*, red. I. Topolski, H. Dumała, A. Dumała, Lublin 2009.
- Dumała H., *Transnarodowe sieci terytorialne w Europie*, Lublin 2012.
- Fieducik B., *Instytucje małego ruchu granicznego*, w: *Polska w Schengen*, red. M. Zdanowicz, Białystok 2009.
- Follis K.S., *Building Fortress Europe. The Polish-Ukrainian Frontier*, Philadelphia 2012.
- *Granice i pogranicza nowej Unii Europejskiej: z badań regionalnych, etnicznych i lokalnych*, red. M. Malikowski, D. Wojakowski, Kraków 2006.
- *Granice wewnętrzne i zewnętrzne Unii Europejskiej. Pomiędzy otwartością a izolacją*, red. J. Jańczak, M. Musiał-Karg, Poznań 2011.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

- Hettne B., *Globalization and the New Regionalism. The Second Great Transformation*, w: *Globalism and the New Regionalism*, red. B. Hettne, A. Inotai, O. Sunkel, Basingstoke 1999.
- Hettne B., Inotai A., Sunkel O. (red.), *Globalism and the New Regionalism*, Basingstoke 1999.
- Lähteenmäki L., Käkönen J., *Regionalization and its Impact on the Theory of International Relations*, w: *Globalism and the New Regionalism*, red. B. Hettne, A. Inotai, O. Sunkel, Basingstoke 1999.
- *Nowe granice Unii Europejskiej – współpraca czy wykluczenie?*, red. G. Gorzelak, K. Krok, Warszawa 2006.
- *Pogranicze polsko-niemieckie na tle granic i pograniczy europejskich*, red. J. Jańczak, M. Musiał-Karg, L. Wojnicz, Poznań 2010.
- Stadtmüller E., *Regionalizm i regionalizacja jako przedmiot badań naukowych w stosunkach międzynarodowych*, w: *Regionalizacja w stosunkach międzynarodowych. Aspekty polityczno-gospodarcze*, red. K. Jędrzejczyk-Kulinak, L. Kwieciński, B. Michalski, E. Stadtmüller, Toruń 2008.
- Szymański J., *Dwustronne umowy o małym ruchu granicznym państw członkowskich z krajami sąsiedzkimi elementem liberalizacji polityki wizowej UE*, w: *Wybrane aspekty wpływu członkostwa państw Europy Środkowo-Wschodniej na stosunki ze wschodnimi państwami ościennymi*, Białystok 2009.
- *The EU's shifting borders; theoretical approaches and policy implications in the new neighbourhood*, red. E. Stadtmüller, K. Bachman, New York 2012.
- *Theories of New Regionalism*, red. F. Söderbaum, T. Shaw, Basingstoke 2003.
- Wojnikow W.W., *Obliczenia swobody pieredwizienija graždan mieždu Rossijiej i Jewropejskim sojuzom: pierspiektiwy i prawowyje problemi*, „Bałtijskij riegion” 2011, nr 3.